

GENTSE MAANDKALENDERVERZEN UIT DE VROEGE ZEVENTIENDE EEUW (vervolg)

September

1. Koragie, kinders, 't wort den tijt,
Dat de gans vrees en pijnelijt,
Vaen diese werpen dapper naer,
In 't school soeckt men den kandelaer.

2. Wilt, ghij, slijmpers, den reuse sien,
Naer Wetter treckt met dander lien,
Maer keert met reusken om en tom,
Soo sult ghij thuijs sijn wijllekom.

3. Op Onse Vrouwe Gheborte ledt,
Gaet besoeckt haer te Naessereth,
De groote vakanssen sijn ghedaen,
Het procudeeren gaet weer aen.

4. Vroukens ick soud u geerne raen,
Te doen provisie soo van graen
Als van Dixmuijsche botter goet,
Ghemerckt dat ghij die hebben moet.

5. Bijnnen een maent den loop begint,
Tot coopen wort ieder ghesijnt,
Elck van dier botter en opslagh vrees,
Dickmaels betaelen de slechtste meest.

6. Nu de boomen zijn seer ghelaen,
De vruchten dienen afghedaen,
En op solder en stroo gheleyt,
Hy faelt die al te langhe beyt.

7. Neemt op S. Mattheusdagh acht,
Dat even lanck zijn dagh en nacht,
Den herf[s]t beghint, de couw compt aen,
Den somer heeft nu haest ghedaen.

8. Van warm kleeren voorsiet u wel,
Voorhanden is den wijnter fel,

Gheluckigh mensch die middel heeft,
Godt dient en voortd in deughden leeft.

De eerste vijf strofen van deze maand ontbreken in de *Almanak*. De lacune werd aangevuld met de tekst uit het Hije-hs.

1ste str.

De vetgemeste ganzen moesten vrezzen om voor een barbaars volksvermaak hun leven te laten. Levende dieren werden met de kop naar beneden gehangen. Het spel bestond erin de kop eraf te trekken terwijl de speler te paard eronder doorreed. Gebruikte hij een sabel dan sprak men van ganssabelen of –slaan. Wierp men ernaar met een snijdend werktuig dan was het een ganswerping¹. Het zoeken naar de kandelaar was wellicht een gebruik, waarover mij echter van elders niets bekend is.

2de str.

De geschiedenis van de Wetterse reuzen die, samen met die van Antwerpen zeer bekend zijn, is uitvoerig behandeld door Marcel Daem². Ze hadden geen eigenaam maar werden gewon Reus en Reuzin genoemd. De oudste vermelding dateert uit 1622. Ze stapten mee op in de ommegang gedurende de eerste drie dagen en de laatste zondag tijdens de kermisdagen in september. Blijkbaar trokken ook vanuit Gent *slijmpers*, d.i. slempers, feestvierders, naar Wetteren. De passage “keert ... om en tom” is een echo van het refrein uit het bekend reuzenlied: “Al die daar zegt de Reus die komt” met rijmwoorden van de volgende verzen: “erom, weerom, reuzegom”. De boodschap lijkt te zijn: blijf te Wetteren niet hangen, maar keer, als de reus, om, d.i. naar huis terug.

3de str.

O.-L.-Vrouw-Geboorte: 8 sept. Op deze dag gaat – wellicht sinds de vijftiende eeuw – te Nazareth de kleurrijke ommegang uit ter ere van “O.-L.-Vrouw van Nazareth”. Die bestaat uit een reeks statiebeelden die de vijftien mysteries voorstellen. Aan deze Lievevrouw is een merkwaardige legende verbonden en de verering is tot in de achttiende eeuw zeer groot geweest. In 1566 werd het beeld van de vernielzucht der beeldenstormers gered. De vijftien kapelletjes van de ommegang werden in 1876 hersteld.

De “grootte vakanssen” van de Raad van Vlaanderen zijn ten einde. Ze duurden ongeveer twee weken (vanaf 22 juli: zie bij juli, 7de str.) en in deze periode werd er niet “geprocudeerd”.

4de str.

De Dikmuidse boter is nu op haar best. Tot dan toe hadden huisvrouwen zich in afwachting beholpen met een “cleyn provisie” andere boter (zie bij mei, 5de str.).

5de str.

den loop : de koopdrukte vóór de prijzen beginnen te stijgen wegens de herfst en winter; *dier botter* : dure boter.

7de str.

Sint-Mattheusdag : 21 sept., begin van de herfst, vroeger de Winterdag genoemd ³, omdat toen het jaar maar in twee seizoen verdeeld werd ⁴ :

Ah ! Sint-Matteus lacht,
Jamaar : De winter wacht.

October

1. Als men viert S. Baef van Ghent,
Vranckrijck ons dan veel wijnen sent,
Van Reyms, Beaulne en van Chalon,
Van Anjou, Bordeaux en Bayon.

2. Den ed'len groenen Rijnschen wijn
Plagh hier abundant te zijn,
Van Ceulen, Bon en Andernach,
Van Kobelens en Bacherach.

3. Maer siet den Geuschen Palatijn,
Heeft eerst verwoest den heelen Rhijn,
Daerna den Sweed is commen aen,
Die noch heeft 't meeste quaed ghedaen.

4. Den slaghtijdt die is voor de deur,
Men heeft alsdan van ossen keur,
Maer dat hy coopt die coopen wil,
Ick prijse die hem thuys hout stil.

5. Ick prijs oock die in 't vleeschuys gaet,
Daer coopt maer t'huys geensins en slaet
Van 't ghen' dat u best anne staet,
En doet dat souden metter daet.

6. Dat u standen wel suiwer zijn,
Ghewreven seer met roosemarijn,
Met tymess, saillie, naghelcruyt,
Noyt beter pekelen quamper uyt.

7. Alsoo en is hy niet bedot,
Noch met sijn magher beest bespot,
'Tgheraeck is alleen by gheluck,
Soo doende verstaet ghy u stuck.

8. Sint' Lucas is des schijlders feest,
Van cladders ende brodders meest,
Siet toe, schippers, van ongheweert,
Alsmen Simoen en Judas eert.

1ste str.

St.-Baafs : 1 okt.

Naast de bekende wijnen uit Reims, de hoofdstad van de Champagne, en uit Bordeaux, de hoofdstad van het Gironde-departement, zijn er minder bekende plaatsen als *Beaulne*, d.i. Beaune, het handelscentrum voor de Bourgogne-wijn samen met Chalon-sur-Soâne. *Anjou*, de streek in het westen van Frankrijk verwijst naar de Loire-wijn. *Bayon*, d.i. Bayonne, de zeehaven in het departement Basses-Pyrénées stond blijkbaar in relatie met Gent.

2de str.

groenen : jonge (het Hije-hs. heeft *koelen*).

Andernach en Bacharach zijn beide steden op de linker-Rijnoever en *Kobelens*, d.i. Koblenz, ligt aan de samenvloeiing van Rijn en Moezel.

3de str.

Deze verzen verwijzen naar de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) tussen de katholieken, geleid voor Frankrijk, en de protestanten, d.i. het Habsburgse rijk. Frederik V, graaf van de Palts (d.i. de Rijnstreek met Mainz, Worms en Spiers) is *den Geuschen Palatijn* die de Evangelische Unie leidde van 1618 tot 1620. Later trok Gustaaf II Adolf van Zweden, *den Sweed* uit de tekst, eind 1631 en begin 1632 naar de Rijnstreek en veroverde ook een groot deel van het rijksgebied⁵.

In deze en in de vorige strofe komen de dure, fijne wijnen aan bod. De huiswijnen volgen bij november (5de str.).

4de str.

Het waarom van het laatste vers is mij niet duidelijk, zeker als men het eerste van de volgende strofe ermee vergelijkt.

5de str.

maer t'huys geensins en slaet : het slachten (*slaet*) van het vee mag niet thuis gebeuren; het Hije-hs. heeft hier *met gelet en beraet*.

Hetzelfde hs. heeft als derde vers : *Van vlees dat hem best sijn verstaet* (het vlees dat hij meent het beste te zijn).

6de str.

Al de kruiden die hier vermeld worden komen ook in juni (3de str.) ter sprake wanneer er een voorraad van dient aangelegd te worden.

7de str.

De laatste twee vv. zijn moeilijk verstaanbaar.

magher beest (v. 2) : het Hije-hs. leest *vette huid* (= ?).

Voor vv. 3-4 hebben de *Almanak* en het Hije-hs. sterk verschillende teksten : in het hs. lezen we

Met sijn blau beest alfvastenspijs (betekent *blau* hier mager ?)

Diet gheraeck vijnt is selden wijs.

Wat met 't *gheraeck* bedoeld wordt is mij niet bekend. Naar de context te oordelen zou het 'goed, geschikt' of iets dergelijks moeten betekenen.

8ste str.

De auteur loopt niet hoog met de schilders van de Sint-Lucaspild. St.-Lucas (18 okt.) is de patroon van *cladders*, kladschilders en *brodders*, een syn. daarvan.

H. Simon en Judas (28 okt.). Sterk verspreid waren spreuken die erop attent maken dat de winter in aantocht is ⁶, b.v.

Als Simon en Judas henengaen

Dan komt de winter aen

maar van het gevaar voor onweer (*ongheweert*) of van schippers is daar geen spoor.

(vervolgt)

W. L. BRAEKMAN

NOTEN

1 J. Ter Gouw, *De Volksvermaken* (Haarlem, 1871), p. 353-356; K. Van Nijen, "De gans in de volksvermaken", *Volkskunde* (1934), 31-69; en W.L. Braekman, *Spel en Kwel in vroeger Tijd* (Gent, 1992), p. 277-279.

2 M. Daem, "De Wetterse Reuzen", *OvZ* 24 (1949), 73-88. Zie ook dezelfde : *Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen* (Gent, Bond Oostvl. Volkskundigen, 1989), p. 26-27.

3 G. Celis, *Volksk. Kalender*, p. 271.

4 M. Broeckhove, *Weerk. Kalender*, p. 160-161.

5 E. Lousse, *Beschavingsgeschiedenis van de moderne Tijden* (Leuven, 1948⁴), V, p. 116-119.

6 M. Broeckhove, *Weerk. Volkskalender*, p. 176.